

DIPLOMACIJA V ROMANIH:
REFLEKSIJA, SUGESTIJA ALI SAMO FIKCIJA?

Milan JAZBEC

Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Kardeljeva ploščad 5,
1000 Ljubljana, Slovenija
e-mail: milanjazbec@hotmail.com

IZVLEČEK

Prispevek obravnava pet romanov, ki se ukvarjajo z diplomacijo, njihovi avtorji pa so (bili) karierni diplomati. Vsem avtorjem je skupno, da so po poreklu iz slovanskih držav Jugovzhodne Evrope (po eden iz Bolgarije, Hrvaške in Srbije ter dva iz Slovenije). Dva romana sta relativno starejšega izvora (sredina 20. stoletja), trije pa novejšega (prvo desetletje 21. stoletja). Ker diplomacija poteka v zelo veliko različnih okoljih in situacijah, ki jih vseh ni mogoče vnaprej predvideti, branje takih romanov pripomore k razumevanju in simulaciji delovanja diplomacije. Diplomati–pisatelji pri pisanju do določene mere izhajajo iz svojih lastnih diplomatskih izkušenj, kar pomeni dodaten vpogled v diplomacijo in vir njenega spoznavanja.

Ključne besede: diplomacija, roman, refleksija, sugestija, fikcija, protokol.

LA DIPLOMAZIA NEI ROMANZI: RIFLESSIONE, SUGGESTIONE O
SOLAMENTE FINZIONE?

SINTESI

Il saggio analizza cinque romanzi che trattano il tema della diplomazia e gli stessi autori sono o erano diplomatici di carriera. A tutti loro è comune la provenienza da paesi slavi del sud-est d'Europa (dalla Bulgaria, Croazia e Serbia e due dalla Slovenia). Due romanzi furono scritti nel periodo relativamente passato (metà del secolo XX), tre invece nel periodo contemporaneo (nella prima decade del secolo XXI). Poiché la diplomazia si svolge in diversi e molteplici ambienti e situazioni nelle quali risulta impossibile prevedere in anticipo i risvolti, la lettura di questi romanzi contribuisce alla comprensione e alla simulazione del funzionamento della diplomazia. Lo scrivere dei diplomatici-scrittori deriva in una certa misura dalle proprie esperienze diplomatiche, il che significa che ci offrono ulteriori indicazioni e possono rappresentare una fonte per la conoscenza della diplomazia stessa.

Parole chiave: diplomazia, romanzo, riflessione, suggestione, finzione, protocollo.

UVOD

Diplomacija v svojih različnih pomenih in razumevanjih (npr. dejavnost, spretnost, protokol, znanje, zunanja politika, organizacija) je pogost predmet literarne obdelave, tako s strani pisateljev kot tudi diplomatov, a prav tako tudi obojih hkrati, namreč pisateljev, ki so diplomati, in diplomatov, ki so pisatelji. Kar se avtorjev tiče, lahko v okviru naše razprave torej govorimo o štirih skupinah, in sicer prvič literati, drugič diplomati, tretjič literati, ki so (bili) diplomati, in četrtič diplomati, ki so literati. Pri tem gre lahko po eni strani za celovito literarno obdelavo diplomacije kot predmeta naracije v romanih (oz. literarnih delih sploh) in v diplomatski memoaristiki, po drugi strani pa tudi za bolj ali manj prisotno omenjanje diplomacije oz. dotikanje njenih vidikov v posameznih delih. Kar se prisotnosti diplomacije v literarnih delih tiče, pa lahko torej govorimo o dveh skupinah, in sicer prvič o tistih delih, ki se posvečajo diplomaciji v celoti, in drugič, o tistih, ki diplomacijo oz. njene posamezne vidike uporabljajo kot dodatni pripomoček za svojo literarno delovanje. V vseh primerih pa velja, da je diplomacija uporabna in uporabljana za upodabljanje v literaturi.

V prispevku obravnavamo pet romanov, ki se ukvarjajo z diplomacijo v celoti (romani o diplomaciji), njihovi avtorji pa so (bili) karierni diplomati oz. so se v določenem obdobju svoje kariere ukvarjali z diplomacijo. Obravnavane romane tako uvrščamo v prvo prej navedeno skupino, avtorje pa v tretjo in četrto prej navedeno skupino. Vsem avtorjem je tudi skupno, da so po poreklu iz slovanskih držav Jugovzhodne Evrope (po eden iz Bolgarije, Hrvaške in Srbije ter dva iz Slovenije). Gre za naslednja dela in avtorje: *Misija: London* (Alek Popov, 2008), *Tat spominov* (Dino Milinović, 2002), *Travniška kronika* (Ivo Andrić, 1963), *Zid na mejni reki Selan* (Mitja Vošnjak, 1964) in *Mavrica izza duše* (Milan Jazbec, 2006). Že na prvi pogled je očitno, da sta dva romana relativno starejšega izvora (sredina 20. stoletja), trije pa novejšega (prvo desetletje 21. stoletja). Izbrana dela in avtorje smo načrtno izbrali glede na vse tri navedene kriterije (roman o diplomaciji, diplomat – literat, slovanska država iz Jugovzhodne Evrope), omenjeni časovni vidik pa je naključen oz. neodvisen od našega izbora.

V izhodišču našega prispevka je prepričanje, da se je mogoče z branjem romanov o diplomaciji veliko naučiti o diplomaciji. Konkretno se pri tem osredotočamo na dve hipotezi. Prvič, diplomacija poteka v zelo veliko različnih okoljih in situacijah, ki jih vseh ni mogoče vnaprej predvideti. Zato branje takih romanov v večji in boljši meri pripomore razumevanju in tudi simulaciji delovanja diplomacije kot pa zgolj diplomatska praksa. Drugič, menimo, da diplomati – pisatelji (in obratno) pri pisanju takih romanov vsaj do določene mere izhajajo iz svojih lastnih diplomatskih izkušenj. To pa pomeni dodaten vpogled v diplomacijo in vir njenega dodatnega spoznavanja, tako za splošne bralce kot tudi še posebej za diplomate. S tem bomo skušali potrditi pomen branja tovrstne literature kot dodatnega vira za spoznavanje in proučevanje diplomacije, in to ne samo za širšo publiko, ampak predvsem tudi za diplomate.

Pri obravnavanju navedenih del bomo skušali v začrtanem raziskovalnem okviru ugotavljati tako njihove specifičnosti kot tudi skupne značilnosti ter natančneje klasificirati avtorje in dela glede na navedene skupine. V članku bomo uporabljali naslednje me-

tode: deskripcija, analiza, primerjava, komentar, sinteza in generalizacija. Ker je avtor tudi diplomat, bomo uporabljali še metodo opazovanja z lastno udeležbo. Rezultate naše raziskave bomo skušali posplošiti za prihodnje podobne projekte. Posplošitev bo iskala odgovor na vprašanje, ali je literarna fikcija, kadar je njena temeljna snov diplomacija, refleksija diplomacije, njena sugestija ali pa zgolj fikcija.

TEORETIČNA IZHODIŠČA

Pri naši raziskavi se izhodiščno po eni strani opiramo na stališče, da obstaja veliko različnih definicij diplomacije, ki pa si med sabo niso v nasprotju (Benko, 1998, 39), ampak se celo dopolnjujejo. To pomeni, da lahko diplomacijo obravnavamo z različnih zornih kotov in da obenem obstaja veliko možnosti za refleksijo najrazličnejših elementov in vidikov diplomacije v literarnih delih. Po drugi strani pa se opiramo na dejstvo, da je moč fiksijske naracije sposobna ustvariti takšne situacije, v katerih diplomacija prihaja do izraza tako, kot da bi šlo za resnične situacije. To je po našem mnenju možno tudi zato, ker menimo, da je diplomacija odraz konkretne družbenozgodovinske situacije (Jazbec, 2012, 13) in da to vsaj posredno vpliva na obliko in vsebino konkretne literarne refleksije. Menimo namreč, da avtorji vsaj do določene, četudi majhne mere pri literarni obdelavi vanjo vnašajo svoje izkušnje in pogled na svet, kar je določano s konkretno realnostjo, v kateri živijo.

Pri obravnavi literarne refleksije diplomacije se osredotočamo na pojmovanje diplomacije kot dejavnosti (Jazbec, 2009a, 19–23) in se pri tem ne oziramo na druga njena pojmovanja.¹ Diplomacija kot dejavnost nam pomeni izvajanje zunanje politike v najširšem smislu, kot to počno diplomati, bodisi v zunanjem ministrstvu bodisi na diplomatskih predstavništvi. Govorimo torej o neposredni diplomatski praksi, se pravi o tistem, kar v praktičnem pomenu diplomacija tudi je. Petrič v tem smislu pravi, »da je bistvo diplomacije komuniciranje med državami s pomočjo posebnega osebja« (Petrič, 2010, 307). Predstavljeno pomeni, da bomo pri naši raziskavi pozorni na vse tisto, kar se pojavlja pri dnevnem delu diplomatov, kar predstavlja njihovo konkretno delo, morda bi celo lahko rekli njihovo obrt. Za razumevanje tega dela in naše raziskave je pomembno poznati diplomatske funkcije, kot so kodificirane v *Dunajski konvenciji o diplomatskih odnosih*, in ki predstavljajo temeljni in samoumevni delovni okvir vsakega diplomata.² Te funkcije so naslednje: predstavljanje države pošiljateljice v državi sprejemnici; pogajanja z vlado države sprejemnice; opazovanje, z vsemi dovoljenimi sredstvi, razmer v državi sprejemnici in poročanje o tem vladi države pošiljateljice; zaščita interesov fizičnih in pravnih oseb države pošiljateljice v državi sprejemnici, ter vzpostavljanje, razvijanje in poglobljanje prijateljskih odnosov med državo pošiljateljico in državo sprejemnico na političnem, gospodarskem, kulturnem, znanstvenem in ostalih področjih.³

1 Več o različnih definicijah diplomacije npr. Benko, 1998, 40, Brglez, 1998, 61, Nicolson, 1988, 3–5, Petrič, 2010, 307–341 in Satow, 1994, 3.

2 Konzularne funkcije ter področje delovanja so opredeljene v *Dunajski konvenciji o konzularnih odnosih*. Slovenski prevod obeh konvencij npr. v Jazbec, 2009a, 301–361.

3 Dunajska konvencija o diplomatskih odnosih, čl. 3.

Diplomati izvajajo diplomatske funkcije po eni strani po avtomatizmu, saj te funkcije določajo okvir, vsebino in načine njihovega dela, po drugi strani pa diplomati prejemajo navodila za izvajanje povsem konkretnih zunanjepolitičnih in diplomatskih dejavnosti oz. potez. Iz tega pa izhaja, da je sam način izvajanja diplomatskega dela odvisen od splošnih načel (ki morajo biti toliko splošna, da zajamejo in določajo najširši okvir delovanja, pripravljen in uporaben za najrazličnejše situacije) in obenem od konkretnih navodil (ki morajo biti tako zelo konkretna, da je ne glede na število prejemnikov teh navodil vsem jasno in razumljivo, kaj morajo storiti in tudi več ali manj, kako morajo storiti). Ravno pri tem, namreč, kako je potrebno določeno navodilo izpeljati, pa tudi, kako je treba predstavljati državo sprejemnico v državi pošiljateljici,⁴ pa pridejo do izraza lastnosti diplomata, tiste, ki jih ima oz. bi jih moral imeti, da bi učinkovito opravljal svoje delo. Če povzamemo, bi lahko lastnosti in odlike dobrega diplomata razdelili v specialistično znanje, profesionalne veščine in osebne kvalitete (Bohte in Sancin, 2006, 31–35), Nicolson (1988, 55–67) pa konkretno navede naslednje: resničnost, natančnost, umirjenost, potrpežljivost, dobrovoljno nprav, skromnost, lojalnost državi, osebju diplomatske misije in diplomatskemu zboru, ter obenem dodaja, da je pa samoumevno, da mora imeti diplomat inteligenco, znanje, analitičnost, premišljenost, gostoljubnost, šarm, marljivost, pogum in taktičnost.

S tako zastavljenih izhodišč je predmet naše raziskave literarna refleksija diplomacije v petih navedenih romanih. Roman smo si izbrali, ker gre za obsežno, temeljito in široko zastavljeno literarno upodobitev družbene tematike, vezane na posameznika, na njegov notranji svet v odnosu do javnega, na dileme in preteze, na njegovo počutje in odnose v socialnem okolju. To pomeni, da z romanom razumemo »v pravem pomenu besede umetniško leposlovno delo, ki v širšem obsegu problemsko rešuje pomembno življenjsko vprašanje« (Trdina, 1974, 201). Za našo raziskavo je še posebej pomembno vedeti, da je roman kmalu »postal zrcalo dobe z vseh vidikov, saj podaja poleg širše analize človeške družbe tudi gospodarsko, socialno in kulturno sliko dobe in okolja, nadrobne opise krajev in narave ter je kot tak važen za študij mišljenja in običajev neke dobe.« (Trdina, 1974, 200). Slednje je še posebej pomembno za našo raziskavo, saj podkrepljuje predpostavko, da je roman refleksija družbenozgodovinskih okoliščin in s tem tudi diplomacije. O definiciji romana sicer obstaja vrsta pogledov, ki jih Kos skuša po eni strani definicijsko relativizirati in jim določiti fleksibilen zunanji rob, po drugi strani pa se osredotočiti na njegovo bistvo in pravi: »Največ, kar se da o njem reči, je, da je načeloma daljša prozna epska oblika, vendar zaradi njegove protejske narave te formalne lastnosti niso povsem določne, temveč so spremenljive. Tisto, kar v romanu ni spremenljivo, je njegova vsebinska konstanta, namreč okoliščina, da gre v njem izrazito za svet zasebnosti v nasprotju s svetom javnosti« (Virk, 2009, 639).

4 Pri predstavljanju gre za, drugače rečeno, družabno funkcijo diplomacije, tisto, ki je v širši javnosti najbolj očitna in opazna ter se po njej dostikrat ustvarja pretežni vtis o tem, kaj diplomacija v bistvu sploh je. To velja tudi za literaturo oz. v našem primeru romane. Ker predpostavljamo, da bo mogoče o diplomaciji zvedeti oz. ugotoviti več kot zgolj pravkar navedeno, smo pod drobnogled vzeli romane, ki so jih napisali poklicni diplomati, saj s tem predvidevamo, da bodo taki avtorji šli dlje in globlje v obravnavi diplomacije.

Bistvo novoveškega romana »se kaže šele na duhovnozgodovinski ravni, v različnosti njihovih duhovnozgodovinskih podlag, torej načina, kako subjekt (romaneskni junak) razume samega sebe, svojo vlogo v svetu, metafizično transcendenco ter resničnost in resnico.« (Virk, 2009, 647). Njegovo bistvo je »novoveški dualizem zavesti in stvarnosti« (Kos, 2009, 18), to je tisto »razmerje, ki se postavlja iz dvojnosti; soodvisnosti in vzajemne odvisnosti družbenozgodovinskega sveta in 'jaza', zunanje stvarnosti in notranje resničnosti, objektivne realnosti in subjektivitete« (Kos, 2009, 18). Kos iz tega izpeljuje definicijski dvom v postmodernistične romane, za katere je »zelo težko ali skoraj nemogoče ugotoviti, ali se v njih stara dvojnost novoveškega sveta nadaljuje ali pa jo že odločilno presegajo« (Kos, 2009, 19). Zato pri njih »ne vemo čisto natančno, ali se vse te podobe postavljajo pred nas kot prava resnica, ki jo moramo jemati zares, ali pa gre za dvoumno igro, pri kateri ne smemo verjeti v predstavljeno stvarnost in tudi ne v zanesljivost nasproti postavljenega 'jaza'. /.../ Šele ob postmodernističnih romanih se odpira vprašanje o tem, ali jim sploh še gre za resničnost.«, kar je »na videz skrivnostno in hkrati dražljivo sporočilo o nečem, kar obstaja do kraja dvoumno (Kos, 2009, 19–20). Kos tudi »izpostavlja, da se v evropskem romanu pojavljata predvsem dva osrednja tipa junaka: pasivni in aktivni.«⁵ (Virk, 2009, 641)

Skratka, roman je tematsko strukturiran vpogled v človekovo notranjost skozi refleksije družbenega okolja, pri čemer niti ni nujno, da bi šlo vedno za obsežno delo, čeprav v principu gre. V njem je pozornost usmerjena v junaka in njegovo notranje doživljanje zunanjega sveta ter v to dvojnost, ta junak pa je lahko pasiven ali aktiven. Gotovo še lahko trdimo, da je roman refleksija družbenega okolja in časa, v katerem nastaja oz. v katerem avtor ustvarja, a tudi zgodovinskega okolja in časa, v katerega je postavljeno dogajanje. Obenem je mogoče še trditi, da je roman, četudi v majhni meri, prav tako refleksija avtorjeve osebnosti, s tem pa tudi avtorjevega poklica, kar velja tudi za diplomate, ki pišejo romane o diplomaciji oz. na to temo. To so parametri, ki določajo okvir naše obravnave in razumevanja predmeta analize.

Lahko bi še rekli, da so veliki, klasični romani predvsem ali zgodovinski (npr. Tolstoj in Hribar) ali pa družbenokritični (npr. Balzac in Cankar) pa tudi pustolovski (npr. Defoe in Scott), psihološki (npr. Stendhal), biografski (npr. Puškin in London) in avtobiografski (npr. Gorki in Kosmač).⁶ Ob tem tudi menimo, da ne moremo govoriti o diplomatskem romanu kot o posebni zvrsti, temveč o takem romanu (zgodovinskem, družbenem, modernem, postmodernem, pustolovskem, kriminalnem itd.), v katerem si avtor za osrednjo temo izbere diplomatsko prizorišče, dogajanje ali akcijo in to postavi v konkreten okvir konkretne zvrsti romana. S tem je roman bolj ali manj, tudi v celoti, sicer prežet z diplomacijo, torej je to roman o diplomaciji, in to je predmet naše raziskave.

5 Bodimo pozorni na vrstni red navedbe.

6 Prim. Trdina, 1974, 200–208. Dodajmo, da romane delimo tudi na klasične, moderne in postmoderne, predvsem glede na strukturo in pristop ubesedovanja ter na potek pripovedi (linearno ali kako drugače). Virk govori o tradicionalnem in modernem romanu (2009, 643), Kos pa opozarja še na postmodernistični roman (2009). V časovnem smislu Kos (2009, 12) roman deli na staroveškega, srednjeveškega in novoveškega. Virk (2009, 645) za Dušana Pirjevca pravi, da je ločnica med tradicionalnim in modernim romanom postavil približno na začetek 20. stoletja, to je pa tudi obdobje prehoda iz klasične v moderno diplomacijo (Jazbec, 2009a, 31–46).

Pri proučevanju navedenih romanov smo torej v njih pozorni na različne vidike diplomacije kot dejavnosti in opazujemo njeno refleksijo skozi zlasti protagonistovo dvojnost in vpetost med realno in subjektivno, izkazovano skozi njegovo bodisi pasivnost ali aktivnost. To refleksijo diplomacije bomo primerjali in skušali generalizirati, pri tem pa si bomo v metodološkem smislu pomagali in se opirali na Hamptona (2009) in Jazbeca (2009b).

KRATKA PREDSTAVITEV OBRAVNAVANIH ROMANOV

Pred njihovo selektivno podrobnejšo obravnavo si bomo v kratkih potezah predstavili obravnavanih pet romanov.⁷

*Misija: London*⁸ je roman, ki predstavlja živahno in obratov polno dogajanje v prvem obdobju prihoda novega bolgarskega veleposlanika v začetku 21. stoletja na njegovo delovno mesto v London, ki sodi med elitne diplomatske lokacije. Z mešanico stilov (humoreska, pustolovka in deloma kriminalka) avtor popiše zagate, nerodnosti in poskuse diplomatske ekipe in predvsem njenega novega vodje čimbolj zavzeto in pristno promovirati svojo državo. Ob tem se odkrivajo napetosti, tekmovalnost in spletke med člani diplomatske misije, neposredno izhajajoče iz njihovih rangov, ambicioznost bolgarske emigracije in vzvišenost posameznih vplivnežev iz domovine. Na koncu se vse dobro izteče in bralec dobi vtis, da je v diplomatskem delu tudi veliko improvizacij in spodrseljajev, ki pa niso problematični, dokler se širše ne razvedo; dokler ostanejo izza zaves, ne vplivajo kaj posebej kvarno na meddržavne odnose, ker se to dogaja vsem. Domiselna zgodba o novincih, tako diplomatih, državah kot o njihovih diplomacijah, kar se dogaja vedno in povsod ter v različnih kombinacijah.

*Tat spominov*⁹ je napet psihološki roman, umeščen v diplomatsko okolje prvega desetletja po nastanku samostojne hrvaške države. Osrednja protagonista sta uspešen diplomat, ki v Parizu nenadoma izgine s svojega delovnega mesta na veleposlaništvu, in pripadnik hrvaške obveščevalne službe, vukovarski junak, ki ga mora najti in ugotoviti, kaj se je zgodilo. Dogajanje se odvija skozi dnevniške zapise, ki jih izginuli diplomat, sicer tudi nekdanji obveščevalec iz zunanjega ministrstva, pošilja na svoj službeni računalnik, in zapiske obveščevalca, ki mu je na sledi.¹⁰ Zgodbo beremo kot skoraj že dvogovor obeh

7 Zraven tu obravnavanih dveh slovenskih romanov o diplomaciji lahko navedemo še dva, ki uporabita diplomacijo kot enega od elementov v osnovni zgodbi. Kavčič (1987) v družbenokritičnem romanu prikaže političnega aktivista, ki mu, da bi ga lažje odstranili, obljubijo veleposlaniško mesto na Kitajskem, ki ga nikoli ne dočaka. Zorman (1991) epizodno oriše usodo slovenskega dekleta s podeželja, ki se ob koncu druge svetovne vojne poroči s srbskim polkovnikom, ki postane vojaški ataše v Berlinu, a ga odpihne spor z Informbirojem.

8 Alek Popov je služboval na bolgarskem veleposlaništvu v Londonu kot kulturni ataše v drugi polovici devetdesetih let dvajsetega stoletja. Ukvarja se s pisateljevanjem, aktiven je v bolgarskem PEN združenju ter pisateljskih in kulturnih krogih doma in v tujini.

9 Dino Milinović je služboval v devetdesetih letih dvajsetega stoletja kot prvi sekretar na hrvaški misiji pri UNESCO v Parizu in zatem še kot svetnik na hrvaškem veleposlaništvu v Parizu. Predava na Filozofski fakulteti v Zagrebu, objavil je dve knjigi psihološko-kriminalne narave, z domoljubnim ozadjem.

10 Več o prepletanju delovanja obveščevalnih služb in diplomacije prim. Milašinović, 1985.

dnevnikov. Ob tem podoživljamo njuni pretekli usodi (diplomatove obveščevalske aktivnosti in obveščevalčevo vojno frustracijo), ki se znajdetta povezani skozi nepojasnjeno usodo izginule hrvaške emigrantke, ki se je priključila domovinskim vrstam in bila žrtvovana v igri višjih interesov. To je pa očitno tisto polje, kjer oba protagonista postavita v ospredje etični vidik in zavezanost temu ter se tako na koncu zgodbe znajdetta praktično na isti strani.

*Travniška kronika*¹¹ je velika in podrobna zgodovinska freska, v kateri na vrhu Napoleonovih osvajalnih vojn po Evropi ta pošlje v Travnik svojega konzula, čemur sledi z enako diplomatsko potezo Avstrija. Zakotno bosansko mesto postane prizorišče zavzete diplomatske dejavnosti, kjer si stojita nasproti oba generalna konzula s svojimi ekipami in oba usmerjata svojo pozornost na lokalnega vezirja, nihče od njih pa ni zaželen s strani lokalnega prebivalstva. Trda pokrajina, nedostopni ljudje in odsotnost oddaljenih prestolnic zbližajo oba konzula, ki kljub rivalstvu pristaneta na isti strani – oba pozabljena od svojih oblasti, v pehanju za izpolnjevanjem neuresničljivih nalog in v minevanju življenj v krajih, v katerih sicer tega ne želita počenjati. V deloma razgibanem dogajanju stopajo v ospredje opisi konzulskih poslov in njihovih izvajalcev različnih rangov, vpeti v okvir dostopnosti lokalnih oblastnikov in različnih simpatizerjev in nasprotnikov ene in druge države. Na koncu odide francoski konzul, kot je bil prišel, za njim pa še avstrijski, in zdi se, kot da ničesar niti ni bilo.

*Zid na mejni reki Selan*¹² predstavlja natančno, precej celovito in zaokroženo zgodbo o delu diplomatov med dvema izmišljenima državama, ki zaradi notranjepolitičnih intrig v eni pristaneta na robu vojne. Gre za kombinacijo deloma pustolovskega in družbenokritičnega romana, ki v napetem dogajanju obdela velik del prvin bilateralne diplomacije in v katerem sta osrednja protagonista veleposlanik države pošiljateljice in zunanji minister sprejemne države, prijatelja iz mladostnih let. Oba sta ujetnika političnega diktata svojih vlad, ki se mu občasno zdravorazumsko upirata, čeprav so jima jasne meje in jalovost takega početja. Jedro dogajanja je veleposlaništvo države sprejemnice, v katerem nam dogajanje približa napetost in konfliktnost odnosov med zaposlenimi, krizne situacije in ravnanje v ekstremnih diplomatskih razmerah. V romanu je vrsta podrobnih opisov diplomatskih dogodkov (sprejem, pogovor, protest, lov, pogajanja), načina obnašanja, simbolike tega početja ter njegove povezanosti in vpetosti v vsakdanji, dostikrat drugačen življenjski tok.

11 Ivo Andrić (1892–1975) je bil poklicni jugoslovanski diplomat med obema svetovnjima vojnama: na misiji pri Svetem sedežu v Vatikanu, konzularni uslužbenec na konzulatih v Bukarešti in Trstu, vicekonzul v Gradcu ter uslužbenec na konzulatih v Parizu in Marseillu ter na veleposlaništvu v Madridu (vse v dvajsetih letih dvajsetega stoletja). Bil je delegat Kraljevine Jugoslavije na 19., 21., 23. in 24. zasedanju Društva narodov v Ženevi (1930–1934) in veleposlanik v Nemčiji (1939–1941) ter pisatelj in dobitnik Nobelove nagrade za literaturo leta 1961.

12 Mitja Vošnjak (1923–2003) je bil v diplomatski službi od leta 1949 naprej. Bil je prvi jugoslovanski generalni konzul v Celovcu po drugi svetovni vojni v drugi polovici petdesetih let, služboval pa je še v Trstu, na Dunaju in na Češkoslovaškem ter bil veleposlanik na Dunaju (1969–1973). Dejaven je bil v Slovenski matici ter na čebelarstem področju. Bil je prvi urednik tednika Mladina.

*Mavrica izza duše*¹³ predstavlja psihološki roman o diplomaciji z osrednjim protagonistom, okoli katerega se spleta umirjena, čeprav raznolika pripoved o življenju diplomatov in skozi razvidno spoznavanje diplomacije na različnih lokacijah in v različnih diplomatskih okoljih. Skozi podoživljanje njegove življenjske poti, ki je šla ves čas navzgor, čeprav njegova lastna percepcija to dojema že skoraj nasprotno, spoznavamo stiske, tegobe, uspehe in neuspehe iz njegovega življenja, ki je povezano z nekaterimi drugimi pripadniki svetovne diplomatske, politične in kulturne elite. V zgodbi se prepletajo diplomatov odnos s hčerko, z nekaterimi izbranimi ženskami, s prijateljem in s konkurenti, spremenljiv odnos ministra do njega ter njegov dvojni vrh, službovanje pri OZN v New Yorku in prejem Nobelove nagrade za literaturo. Gre pravzaprav za stalen proces odhajanj in razhajanj, ki se, prividno, strne na koncu zgodbe (ki je prvi del trilogije o diplomaciji), ko je že prepozno. Zgodba omogoči vpogled, predvsem posredni, v temeljne prvine diplomatskega dela, kreposti in šibkosti.

VIDIKI IN ZNAČILNOSTI OBRAVNAVE IN RAZUMEVANJA DIPLOMACIJE

V osrednjem delu našega članka se bomo, glede na zastavljeni hipotezi in dosedaj predstavljeno, osredotočili na prikaz primerov iz diplomatske prakse in njihovo refleksijo v obravnavanih romanih ter skozi primerjavo poskušali priti do konkretnih ugotovitev. Pri tem si pomagamo z dejstvom, da »je umetnost družbeni pojav« (Trdina, 1974, 5) in kot taka odraz, refleksija družbene stvarnosti oz. družbeno-zgodovinske situacije, in sicer pretekle, sedanje ali prihodnje.

Tu obravnavanih pet romanov si za refleksijo diplomacije kot dejavnosti izbere tematico v različnih zgodovinskih obdobjih.

Andrić (1963) seže v začetek 19. stoletja, v obdobje Napoleonovih pohodov po Evropi in čas Ilirskih provinc, to je pa tudi obdobje klasične diplomacije, ki je morda ravno v tistem času doživljala svoj vrh. Vošnjak (1964) ne pokaže v svoji naraciji na obdobje, v katerem bi se lahko dogajala njegova zgodba, a lahko rečemo, da jo je povsem mogoče postaviti v sredino 20. stoletja, se pravi v čas, v katerem je tudi nastajala, to je pa obdobje moderne diplomacije, verjetno njenega vrha, ki pa kljub temu še vedno vsebuje pomembne prvine klasične diplomacije, še najbolj vidne v funkciji predstavljanja in njenem simboličnem pomenu. Ostali trije avtorji precej očitno svoje dogajanje postavijo precej v obdobje po koncu hladne vojne, v iztek prejšnjega stoletja in v prvo desetletje 21. stoletja.¹⁴ Milinović (2002) s konkretnimi dnevniškimi zapiski, ki so opremljeni z datumi, svoje dogajanje postavi v devetdeseta leta prejšnjega stoletja (direktno od leta 1993 do menjave tisočletja), pri Popovu (2008) je očitno, da gre za začetek 21. stoletja in naslednja leta (princesa Diana je že mrtva), Jazbec (2006) pa precej očitno nakaže, da

13 Milan Jazbec je poklicni diplomat, zadnji jugoslovanski konzul v Celovcu (1991) in prvi slovenski konzul v Celovcu (1992–1995), pooblaščen minister na veleposlaništvu v Stockholmu (1996–2000), od jeseni 2010 je slovenski veleposlanik v Turčiji (nerezidenčno akreditiran še v Azerbajdžanu, Iraku, Libanonu in Siriji) ter izredni profesor diplomacije na Fakulteti za družbene vede v Ljubljani.

14 Morda bi zato lahko v naši analizi teh treh romanov govorili o sočasnem romanu (Glušič, 2003).

poseže celo desetletje, dve v prihodnost. Pri vseh treh gre sicer za obravnavo moderne diplomacije, ne toliko po času dogajanja, kajti v tem obdobju lahko že govorimo o pojavu postmoderne diplomacije, s še vedno močnimi primesmi moderne, pač pa bolj po prikazanih metodah in načinih izvajanja diplomacije kot dejavnosti. Vendar Milinović in Jazbec storita korak naprej od direktnega prikazovanja tega ter se osredotočita na glavne protagoniste (pri Milinoviću dva in pri Jazbecu eden), v njun oz. v njegov psihološki svet kot refleksijo diplomatske realnosti, ki dostikrat, namreč ta percepcija, zamegli ali pa kar že zamegljuje protagonistov stvarni položaj. Njihove kariere so vrhunske, a protagonisti tega ne zaznavajo tako, že kot da bi jim to ne bi bilo (več) mar, ampak se sprašujejo o sebi, svojih dejanjih in diplomatskih potezah drugih diplomatov, o etičnosti tega početja in sploh o širšem smislu tega dela. To so pa že tipične teme, ki med drugim definirajo prehod diplomacije od moderne k postmoderni.¹⁵

Torej, če povzamemo, obravnavani romani o diplomaciji reflektirajo pretekle družbene razmere (Andrić), aktualne oz. tiste iz bližnje preteklosti (Vošnjak, Popov in Milinović), pri čemer se ta aktualnost kaže v različnih časovnih obdobjih, in tudi prihodnje (Jazbec). Tako menimo, da je *Travniška kronika* gotovo zgodovinski roman, *Zid na mejni reki Selan* bi bil kombinacija družbenokritičnega s skorajda primesmi pustolovskega, podobno pa nam deluje tudi *Misija: London*, le da je pri njej treba ugotoviti še primesi kriminalnega in satiričnega romana. Medtem pa nam *Tat spominov* in *Mavrica izza duše* delujeta predvsem kot psihološka romana in pisana v postmodernistični formi. Večkrat namreč nastaja vtis, da ne vemo, ali gre pri junakih/junaku dejansko za njihovo subjektivno refleksijo realnega sveta ali pa že skoraj za igro, v kateri se junaki izgubljajo v svojih premišljevanjih, ki so sicer spodbujena z realnim svetom, a vanj kakor da ne sodijo. Obenem sta oba romana sicer do določene mere pisana linearno, a so časovni preskoki znotraj ohlapnega okvira tako močni, da se praktično izgubi pomen in smisel linearnosti.

Težko je soditi, ali so in če da, v koliki meri, obravnavani romani avtobiografski oz. z močnimi primesmi lastnih doživetij avtorjev samih. Brez natančnejšega poznavanja njihovih kariernih poti bi s samim branjem teh romanov težko verodostojno sklepali o tem. Vendar se pri vseh zaznava poznavalsko predstavljanje diplomacije kot dejavnosti (zlasti protokol, poročanje, predstavljanje, simbolika), tako da je vsekakor tako možnost treba dopustiti in upoštevati. Kot pravi Legiša (1989, 8), v *Travniški kroniki* v »obeh upodobitvah, v konzulu [francoskem, op.a.] kakor v njegovem tajniku, odseva nekaj temeljnih Andričevih črt in skušenj.«¹⁶ Ko prebiramo Vošnjakove diplomatske memoare (1984) in jih primerjamo z nekaterimi opisi narave in diplomatskih dogodkov v Zidu, si zlahka predstavljamo to dogajanje, če ne bi bilo konfliktno in na robu vojne, npr. v Srednji Evropi, odvijajoč se med dvema prijateljskima sosednjima državama. Glede na to da je Popov delal kot diplomat na bolgarskem veleposlaništvu v Londonu konec 90. let prejšnjega sto-

15 Za obdobje moderne diplomacije je bilo do izteka 20. stoletja širše nepomembno, da ne rečemo celo nepredstavljivo, da bi se diplomati intenzivno ukvarjali s podnebnimi spremembami, s trgovino z ljudmi in mamili, z zavzemanjem za odpravo smrtni kazni ipd.

16 In prav to, da je človeško resničnost zajel v umetniško obdelavo in ne morda v eksotičnost, mu je prineslo priznanje in široko veljavo (Legiša 1989, 8).

letja, mu je verjetno bilo praktično nemogoče upreti se skušnjavi in ne česa izkustvenega vgraditi v roman, ki opisuje enako dogajanje in prizorišče, čeprav za to nimamo nobenih empiričnih potrditev. Podobno lahko sklepamo tudi za Milinovića in Jazbeca, saj sta oba predstavnika diplomacij dveh novih držav in je zanje diplomacija nekaj novega, in ko obdelujeta dogajanje v teh diplomacijah, bi si bilo težko predstavljati, da ne bi česa lastno doživetega, pa četudi predelanega, vključila v svoja romana (tudi v obeh teh primerih nimamo za takšno sklepanje nobenih empirično preverjenih argumentov).¹⁷

Protokol je tisti vidik diplomatskega in diplomatovega dela, ki v širši javnosti najbolj izstopa, je viden in prinaša konkretno predstavo o privlačnosti tega dela in poklica. Zato je tudi pogosto prisoten v literarni refleksiji.¹⁸ Andrić se mu posveča v potankostih in finesah, kar je že samoumevno, saj je v obdobju klasične diplomacije protokol predstavljal izrazito večpomenskost simboličnih, političnih in prestižnih sporočil. Tako je potekal in zgledal prihod francoskega generalnega konzula, ko je šel na sprejem k vezirju: »Vzravan in slovesen je sprejel poveljnika vezirjevih mamelukov /.../. Vse je potekalo po vnaprej domenjenem in določenem načrtu. /.../. Bil je v paradni uniformi; temno modri plašč je na prsih imel odpet: naj vidijo pozlačene gumbе, srebrno vezenje in odlikovanja.« (Andrić, 1963, 23–24) Tudi Vošnjak (1964, 10) že na samem začetku opozori na protokolarno moč simbolike: »Stopal je torej na vso moč počasi. Lahkotno, da ne bi kdo ugibal, kako ga je prizadelo, in malomarno, da pokaže svoj prezir.« Jazbec (2006, 155) podrobno opisuje razpored sedenja na slavnostni večerji po podelitvi Nobelove nagrade: »Sedel je seveda za osrednjim, slavnostnim omizjem, na častnem mestu, na kraljevi desni strani, na sedežu številka dvajset, ona, veleposlanica, pa na njegovi desni na številki devetnajst, in takoj zraven nje predsednik vlade.« Vendar vsi ne uživajo v protokolarnem diplomatskem razkošju, ki je dostikrat prividno in postane breme: »Kaj za vraga sem tu izgubil?« (Popov, 2008, 57) se sprašuje bolgarski veleposlanik, ko se spoštljivo in s poklicno dolžnostjo udeleži prvega diplomatskega dogodka po svojem prihodu v London. O sprejemih pravi Roberto Caracciolo di San Vito (1984, 108): »Splošno znano je, da so nujno zlo, ki preizkuša spomin, vljudnost, želodec in noge vsakega povabljenca. /.../ Moram reči, da nisem nikoli srečal pravega diplomata, ki bi užival v njih.«¹⁹

Tekmovalnost odnosov znotraj diplomatskih ekip je razumljiva: diplomati so v vertikalnem smislu razporejeni v različne range,²⁰ sistem napredovanja je določen, čeprav vedno podvržen izjemam, obenem pa samo delo temelji na podobni subordinaciji, kot jo lahko primerjamo z vojaško in policijsko organizacijo (diplomatska ni tako striktna, omo-

17 Da bi kaj takega ugotovili, bi morali iskati in preverjati, ali potencialni avtobiografski pripovedovalec referira na biografska dejstva, osebe, kraje in dogodke in jih za bralce identificira v toliki meri, da so oz. bi bili za bralca tudi prepoznavni in razumljivi, kar pa je pri presoji ravno najtežje. Vsebine pripovedovalčevih trditev pač niso vedno enostavno preverljive z bralčevo lastno subjektivno izkušnjo, še posebej če je ta oddaljena od pripovedovalca, se pravi avtorja in njegove izkušnje (prim. Koron, 2003). Slednje tudi ni naš namen v tem prispevku.

18 Prim. npr. Jazbec, 2009b, 43–44. Delavec (2013) v svoji analizi izbranih romanov evropske in slovenske klasike prav tako postavlja na prvo mesto prisotnost protokolarnih elementov v teh delih.

19 Citirano po Baldi, Baldocci, 2000, 29.

20 V osnovi obstajajo znotraj diplomatske misije tri skupine rangov: ministrski, svetniški in sekretarski (od zgoraj navzdol).

goča pa veliko obnašanja, kot je komolčarstvo, spotikanje, onemogočanje). Vsi obravnavani romani so polni takih primerov. Prihod konzulovega namestnika, mladega konzula iz Pariza v Travnik, takoj vnese napetost v odnose med sodelavcema: »Že po nekaj dneh in prvih razgovorih je postalo jasno, da med konzulom in novim uradnikom ni in ne morebiti posebnih skupnih točk ali celo kake odkritosti, le da sta to vsak po svoje sprejela in doumela« (Andrić, 1963, 58). Tudi francoski konzul in avstrijski konzul, ki sta huda diplomatska tekmeča na terenu in v to vlagata vso svojo energijo, kmalu spoznata, da sta na neki način na isti strani: »Skupna nesreča in podobna usoda sta bili močnejši kot vse drugo. /.../ V resnici sta bila različna samo cilja njunega uradnega dela, vse drugo je bilo isto ali podobno« (Andrić, 1963, 97–100). Krizne razmere privedejo do tega, da postanejo sicer pritajena nasprotja med diplomati očitna: »Pustite vendar to!«, je zarenčal Ros [svetnik veleposlaništva, op. a.], ki mu je bilo neumnosti prvega sekretarja končno le preveč. Preveč so ga prekinjali in je postajal vse nestrpnější.« (Vošnjak, 1964, 102). Čeprav precej indirektno, tudi Jazbec (2006, 52) navaja diplomatsko prerivanje in spletkarjenje, s ciljem lastne promocije na račun drugega: »Toda, je razmišljal dalje, pa kaj to ni najboljši okvir, v katerega se lahko vstavi sum, mar ni tak človek po oceni povzpetnežev, ki se vedno večjem ali manjšem številu zbirajo okoli ministrov, najbolj primeren, da se ga obtoži, ožigosa.« A Vošnjak (1964, 220–227) pokaže na ključen pomen dobrih medsebojnih odnosov za delovanje veleposlaništva in, v sicer šegavem kontekstu, posebej poudari odnos med veleposlanikom in vojaškim atašejem.²¹

Ob že omenjeni delitvi junaka evropskega romana na pasivnega in aktivnega lahko v obravnavanih romanih ugotavljamo naslednje: prevladuje pasivni junak, ki le redko – ali pa sploh ne – vzame dogajanje v svoje roke. Menimo, da je to za romane o diplomaciji (in s tem tudi o diplomatih) razumljivo. Diplomatsko delo pomeni izvajanje splošnih navodil (rekli smo, da jih lahko povzamemo iz diplomatskih funkcij) in konkretnih navodil, ki prihajajo sproti iz prestolnice. To pomeni, da diplomatu ni treba biti aktivni junak, če ga razumemo kot protagonista literarnih del. Francoski in avstrijski konzul sta pasivna junaka (Andrić, 1963) in tudi Vošnjakov veleposlanik države pošiljateljice je pretežno pasiven, čeprav nekajkrat v svojih depešah ugovarja lastni vladi in jo skuša prepričati, da naj ne sprejme povračilnih ukrepov (Vošnjak, 1964, 122–126). To gotovo je diplomatska akcija, ki pa ni vidna navzven. Je pa praktično in simbolno izrazito opazno zaključno dejanje romana (Vošnjak, 1964, 333), ko omenjeni veleposlanik in zunanji minister države sprejemnice v avtomobilu, ki ga vozi veleposlanik, pri prečkanju mejne reke, prebijeta zid na mostu, in treščita v reko.²² To je edino dejanje obeh protagonistov, v katerem se za simbole in sporočilno izjemno močan trenutek pokažeta kot junaka. Še posebej pasivna

21 Andrić je bil zadnji jugoslovanski veleposlanik v Berlinu pred drugo svetovno vojno in takrat je pri njem kot vojaški ataše delal polkovnik Vladimir Vauhnik (Jazbec, 2007, 121–154). Slednji v svojih spominih (Vauhnik, 1972) bežno omenja, da se Andrić ni kaj posebej brigal za svoje delo, ampak je predvsem razmišljal o pisanju romanov, medtem ko Jurišić (1989) v Andrićevo biografijo nekajkrat omenja Vauhnik. Ta je ob priložnosti dobil navodilo iz Beograda, da uredi pomembno politično nalogo, in je pozneje ugotovil, da veleposlanik s tem sploh ni bil seznanjen. Skratka, veliko primerov, da ustaljeni obrazci nezaupanja, izigravanja in spletk v diplomaciji niso preživeli.

22 »Včasih doseže mrtev človek, kar mu živemu ni nikdar uspelo.« (Vošnjak, 1964, 333)

sta Milinovičeva (2002) junaka, pa tudi Jazbečev (2006). Popov (2008) svojega protagonista večinoma prepusti sicer razgibanemu toku dogodkov, ki nanje reagira, kar je po eni strani očitna pasivnost, a po drugi strani pa že omenjen princip diplomatskega dela.²³

Tako junakovo pasivnost pogosto spremlja naveličanost, obupanost in brezperspektivnost, kar je glede na najvišje družbene kroge, v katerih se gibljejo diplomati, še posebej paradokсно. Naveličanost, skoraj že obupanost, je skupna vsem protagonistom v obravnavanih petih romanih. Križanič, skrivnostno izginuli diplomat, ugotavlja: »Nikjer nisem nikomur pripadal.« (Milinović, 2002, 32), njegov zasledovalec pa ne more pregnati občutkov osamljenosti (Milinović, 2002, 35). Bolgarski veleposlanik (Popov, 2008, 331) se, kljub začetni zmedu in nespretnosti, še najbolje znajde: »Varadin Dimitrov je preživel svoj mandat brez kasnejših posebnosti. /.../ Ko so mu po štirih letih ponudili prosto veleposlaniško mesto v Nigeriji, je to sprejel brez posebnega dramatiziranja.«

Brez poročanja ni diplomacije, kot lahko sklepamo iz že navedene tretje diplomatske funkcije. Vendar je diplomatsko poročanje posebna spretnost, s katero v diplomatski praksi avtorji pogosto krmarijo med videnim in zaznanim, med previdnostjo do svoje vlade in skrbjo za svoj položaj ter zlasti z mislijo, da bodo njihova opažanja povsem jasno razumljena, in, nenazadnje, tudi prebrana. Za ponazoritev si oglejmo izkušnjo francoskega konzula, ki je po nastopnem obisku pri vezirju izčrpan in poln nasprotujočih si vtisov ter se zato odloči: »Torej mora vse vnovič preživeti in opisati tako, da ne bo preveč škodovalo njegovemu ugledu in da bo blizu resnici.« (Andrič, 1963, 34)²⁴ Iz diplomatskih poročil oz. depeš se tkejo podlage za zunanjo politiko, a iz obravnavanih romanov vidimo, da depeš ne prebirajo v ustrezni meri. Legiša (1989, 24) pravi, da je veliko zadev ostalo skritih »v poročilih travniških konzulov, ki jih nihče ne v Parizu in ne na Dunaju ni utegnil pazljivo prebrati, ker je bil ves svet zavzet z veliko dramo Napoleonovega padca.« Zaradi narave dela diplomatska poročila vsebujejo veliko fraz; francoski konzul se v takole zavaruje pred nerazumevanjem situacije na terenu: »...kot ustreza posebnim razmeram in običajem te dežele.« (Andrič, 1963, 39)

Kaj je diplomacija, kot smo jo odkrivali in spoznavali v obravnavanih romanih? Da je poklic, poudarjajo vsi, čeprav z različno stopnjo pozornosti in prepričljivosti; da je to lahko tudi nagrada, se zdi že skoraj samoumevno, in ta poudarek je mogoče deloma zaslediti pri vseh; da je diplomacija lahko priročen pripomoček za manipulacijo, za igranje s človeškimi usodami, se kaže bolj posredno, pa še to skozi refleksijo posameznega diplomata. Slednja izkušnja doleti marsikaterega diplomata: »Kasneje, ko je ostal doma in premišljeval, je ugotovil, da so njegovo kandidaturo potrebovali samo zato, da so se znebili onega

23 Na to izpričano pasivnost lahko navežemo ugotovitev Dušana Pirjevca, »da je za slovenski roman značilen pasivni junak, ki ni zmožen prave socialno zgodovinske akcije, razloge za to pa je treba iskati v nacionalno politični zgodovini Slovencev, namreč v politični odvisnosti od drugih, velikih nacij, ter v skladu s tem v težnji po uveljavitvi lastne nacionalne subjektivnosti, ki se je iz pragmatičnih razlogov lahko udeleževala le kot pasivno hrepenenje in se je kot taka prenesla tudi v literaturo, konkretno, v strukturo romanesknega junaka.« (Virík, 2009, 651)

24 Pozneje vzemo iz razmišljanja mladega konzula, da so se v ministrstvu nekaterim poročilom njegovega šefa, francoskega generalnega konzula Davilla, smejali kot nejevernim (Andrič, 1963, 90). Očitno previdnost pri poročanju in opisovanju tujih krajev, a ne tujih diplomatskih dogodkov ni bila odveč.

kandidata iz premierovega urada. Da pa so se ga lahko odkrižali, jim je prišel prav, ker je bil tisti precej bledikav in meglen, on pa močan. Ko so se pritiski z dvora poglobili, ni bil več močan in je odletel čez noč» (Jazbec, 2006, 56). Obljuba po diplomatskem mestu pa je lahko tudi način, da se koga postavi na stranski tir, umakne iz političnega kroga in se ga naredi za nenevarnega, nepomembnega, obrobnega.²⁵

Predstavljeno bi lahko strnili s spoznanjem o koristnosti poznavanja romanov o diplomaciji za razumevanje diplomacije kot dejavnosti, saj »v romanu obdelana preteklost streže tako naši radovednosti, razširja naše poznavanje sveta in človeka, zraven pa pomaga razreševati vprašanja nejasnosti, dvome ali stiske, ki zadevajo človeka.« (Legiša, 1989, 16) Menimo, da to velja za vseh pet tu proučevanih romanov o diplomaciji in za njihovo osnovno sporočilo.

ZAKLJUČEK

V članku smo obravnavali pet romanov o diplomaciji, ki so jih napisali slovanski avtorji iz Jugovzhodne Evrope, od katerih so (bili) trije karierni diplomati (Andrić, Vošnjak in Jazbec), dva pa sta del svoje kariere delala na diplomatskih misijah svoje države (Popov in Milinović).

Naš cilj je bil preveriti dve hipotezi, in sicer prvič, diplomacija poteka v zelo veliko različnih okoljih in situacijah, ki jih vseh ni mogoče vnaprej predvideti, in zato branje takih romanov v večji in boljši meri pripomore k razumevanju in tudi simulaciji delovanja diplomacije kot pa zgolj diplomatska praksa, in drugič, diplomati – pisatelji (in obratno) pri pisanju takih romanov vsaj do določene mere izhajajo iz svojih lastnih diplomatskih izkušenj, kar pomeni dodaten vpogled v diplomacijo in vir njenega dodatnega spoznavanja, tako za splošne bralce kot tudi še posebej za diplomate.

Menimo, da lahko obe hipotezi potrdimo. Obravnavanih pet romanov nam predstavi različne situacije, v katerih diplomati delujejo (konzulat v Bosni, diplomatski krizni menedžment, ko sta dve državi na robu vojne, prepletanje diplomacije in obveščevalnih služb, zapleti in nerodnosti novega veleposlanika ter raznolika kariera diplomata–pisatelja). Ob predpostavki, da diplomatski mandat traja običajno štiri leta in da je diplomat v teku kariere napoten v tujino povprečno petkrat, tako število precej omeji raznolikost situacij, v katerih diplomat lahko dela. Spoznavanje in učenje različnih situacij iz romanov je gotovo pomemben pripomoček za simuliranje diplomatskih okolij in dejavnosti glede na njih. Za izrecno potrditev druge hipoteze sicer nimamo dovolj argumentov, saj bi se morali v veliko večji meri poglobiti v biografije avtorjev, vendar pa iz tu povedanega lahko s precejšnjo gotovostjo sklepamo, da tudi drži. Očitno je, da so avtorji v obravnavane romane vključevali svoje diplomatske izkušnje, morda ne v veliki meri povsem neposre-

25 Kavčičev (1987) roman v celoti temelji na tej premisi, čeprav sprva to ni očitno, pa tudi ni prisotno v celotnem delu, a je ta nauk tako močan, da je povsem nedvoumen. Nemogoče se je izogniti vtisu, da je v romanu močno prisotna biografska nota. Iz realne politike pa je znan primer, ko je bil voditelj praške pomladi, češkoslovaški partijski funkcionar Aleksander Dubček po odstavitvi avgusta 1968 poslan v Istanbul za konzula. Po dveh mesecih je bil vrnjen v Prago, prihodnje leto poslan za veleposlanika v Ankaro in po letu dni odpoklican, sojen ter anatemiziran (osebni vir znan avtorju).

dne, gotovo pa predelane. Vsi zelo poznavalsko predstavljajo diplomacijo kot dejavnost, njene odtenke in specifičnosti, do določene mere pa tudi specifičnosti diplomatskih okolij in zgodovinskega časa. Splošni bralec se iz teh romanov lahko veliko nauči, karierni diplomat pa lahko primerja opise situacij in diplomatskih ukrepanj glede na svoje znanje in izkušnje ter poskuša oceniti uporabnost in pravilnost zapisanega. To pa je že učni proces, namenjen izboljšanju delovanja kariernih diplomatov.

Nadalje lahko še ugotovimo, da v teh romanih obstaja očitna različnost refleksije diplomacije kot dejavnosti. Po eni strani romani dosti povedo o tem, kaj diplomacija je in kar je o njej v osnovi treba vedeti, po drugi strani pa jo obravnavajo z različnih zornih kotov in vsak o njej pove kaj dodatnega, novega in posebnega, skratka, raznolikega.

In končno, kaj nam na splošni ravni povedo o obravnavanju in razumevanju diplomacije v romanih? Je torej diplomacija refleksija, sugestija ali morda samo fikcija? Menimo, da je odgovor lahko pozitiven v vseh treh primerih: zagotovo gre za refleksijo diplomacije kot dejavnosti in tudi za sugestijo, kaj bi diplomacija kot dejavnost lahko (še) bila, obenem pa ne vidimo razlogov, zaradi katerih diplomacija v teh romanih tudi ne bi mogla biti fikcija. Izrazna moč romana kot velikega, monumentalnega epskega dela lahko tako reflektira razsežnosti diplomacije kot dejavnosti kot jih tudi lahko s svojo fikcijo širi. V tem vidimo pomen proučevanja te tematike in možnosti njenega nadaljevanja.

DIPLOMACY IN NOVELS: REFLECTION, SUGGESTION OR ONLY FICTION?

Milan JAZBEC

University of Ljubljana, Faculty of Social Sciences, Kardeljeva ploščad 5,
1000 Ljubljana, Slovenia
e-mail: milanjazbec@hotmail.com

SUMMARY

The paper researches five novels about diplomacy, written by Slavic authors from the South Eastern Europe: Mission: London (Aleksandar Popov, 2008, Bulgaria), The Memory Thief (Dino Milinović, 2002, Croatia), The Travnik Chronicles (Ivo Andrić, 1963, Serbia), The Wall on the Border River Selan (Mitja Vošnjak, 1964, Slovenia) and Rainbow beyond the Soul (Milan Jazbec, 2006, Slovenia). Three authors are/were career diplomats (Andrić, Vošnjak and Jazbec), while two of them had served part of their careers at diplomatic missions of their countries (Popov and Milinović). It is of our interest, if reading novels about diplomacy helps to understand and simulate diplomatic activity as well as if including one's own diplomatic experiences in such novels offers an additional view into diplomacy and presents a source of its understanding, both for general readers and in particular for diplomats.

The researched five novels offer to readers a variety of situations in which diplomats work: a consulate in Bosnia during the Napoleon period, diplomatic crisis management,

when two countries came to a brink of war, interconnectedness of diplomacy and secret services, problems and challenges of a newly appointed Ambassador, and a heterogenic career of a diplomat–writer. They add to a number of possible diplomatic simulations, which soon becomes bigger than the possible number of practically experienced diplomatic postings (a diplomatic term usually lasts up to four years). Hence it would be possible to claim that understanding and simulating different diplomatic situations through reading novels about diplomacy offers an important tool to simulate diplomacy as an activity. Additionally, it would be possible to argue that the authors have included part of their experiences in these novels. This has not been done in a direct manner, but obviously through an indirect approach, adding transformed empirical messages. The authors have presented picturing of diplomacy as an activity, its nuances and aspects as well as partially also certain specifics of diplomatic environments and their historical time, all in a very sophisticated manner.

Two novels are of relatively old origin (mid 20th Century) and three of recent origin (first decade of the 21st Century). As far as the specific genre is concerned, one novel is a historical one (Andrić), one deals with social criticism, combined with aspects of adventure (Vošnjak) and one combined with aspects of detective–satirical novel (Popov), while two of them are psychological novels (Milinović and Jazbec). They all reflect social and historical reality (past, present and future) as well as classical, modern and postmodern diplomacy.

Key words: diplomacy, novels, reflection, suggestion, fiction, protocol.

VIRI IN LITERATURA

Andrić, I. (1963): Travniška kronika: konzulski časi. Ljubljana, Državna založba Slovenije.

Dunajska konvencija o diplomatskih odnosih – sklenjena na Dunaju 18. aprila 1961, začela veljati 24. aprila 1964.

Dunajska konvencija o konzularnih odnosih – sklenjena na Dunaju 24. aprila 1963, začela veljati 19. marca 1967.

Jazbec, M. (2006): Mavrica izza duše. Gorjuša, Založba Miš.

Kavčič, V. (1987): Veleposlanik na Kitajskem. Ljubljana, Mladinska knjiga.

Milinović, D. (2002): Kradljivac uspomena. Zagreb, Znanje.

Popov, A. (2008): Mission: London. München, Deutscher Taschenbuch Verlag.

Vauhnik, V. (1972): Nevidna fronta: spomini jugoslovanskega vojaškega atašēja v Berlinu 1938–41. Ljubljana, ČGP Delo.

Vošnjak, M. (1964): Zid na mejni reki Selan. Ljubljana, Državna založba Slovenije.

Vošnjak, M. (1984): Veleposlanikovi zapiski. Maribor, Založba Obzorja.

Zorman, I. (1991): Donata. Ljubljana, Prešernova družba.

- Baldi, S., Baldocci, P. (ur.). (2000):** Through the Diplomatic Looking Glass: Books Published by Italian Diplomats since 1946. Geneve, Rome, Diplo, Ministerio degli Affari Esteri, Istituto Diplomatico.
- Benko, V. (1998):** Mesto in funkcije diplomacije v razvoju mednarodne skupnosti. V: Jazbec, M. (ur.): Diplomacija in Slovenci. Celovec, Založba Drava, 39–58.
- Bohte, B., Sancin, V. (2006):** Diplomatsko in konzularno pravo. Ljubljana, Pravna fakulteta in Cankarjeva založba.
- Brglez, M. (1988):** Kodifikacija sodobnega diplomatskega prava. V: Jazbec, M. (ur.): Diplomacija in Slovenci. Celovec, Založba Drava, 59–88.
- Caracciolo di San Vito, R. (1984):** L'occhialino del re – Por bien ver. Milano, Mondadori.
- Delavec, M. (2013):** Refleksija diplomacije kot dejavnosti skozi mednarodno običajno pravo na primeru literarne fikcije. Doktorska disertacija. Nova Gorica, Evropska pravna fakulteta.
- Glušič, H. (2003):** Izraz negotove zavesti. Pogled na sočasni slovenski roman. V: Hladnik, M., Kocijan, G. (ur.): Slovenski roman. Ljubljana, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete, 287–295.
- Hampton, T. (2009):** Fictions of Embassy: Literature and Diplomacy in Early Modern Europe. Ithaca, Cornell University Press.
- Jazbec, M. (2007):** Vojaška in obrambna diplomacija. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede.
- Jazbec, M. (2009a):** Osnove diplomacije. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede.
- Jazbec, M. (2009b):** Martin Krpan – diplomat in vojščak. Studeno, Zavod Martin Krpan.
- Jazbec, M. (2012):** Uvodna študija: Sociologija diplomacije – od ideje do poskusa konceptualizacije. V: Jazbec, M. (ur.): Sociologija diplomacije: izhodišča, okvir in študije primerov. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede, 11–43.
- Jurišić, Želimir, B. (1989):** Ivo Andrić u Berlinu 1939–41. Sarajevo, Svjetlost.
- Koron, A. (2003):** Roman kot avtobiografija. V: Hladnik, M., Kocijan, G. (ur.): Slovenski roman. Ljubljana, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete, 191–201.
- Kos, J. (2009):** Uvod v zgodovino romana. V: Kos, J.: Svetovni roman. Ljubljana, Literatura, 4–20.
- Legiša, L. (1989):** Ivo Andrić in Travniška kronika. V: Andrić, I.: Travniška kronika. Ljubljana, Cankarjeva založba, 5–24.
- Milašinović, M. (1985):** Teror slobode: ličje i naličje diplomatije. Zagreb, Jugoart.
- Nicolson, H. (1988):** Diplomacy. Washington, Georgetown University.
- Petrič, E. (2010):** Zunanja politika: osnove teorije in praksa. Mengeš, Ljubljana, CEP, ZRC SAZU.
- Satow, E. (1994):** Satow's Guide to Diplomatic Practice. London, New York, Longman.
- Trdina, S. (1974):** Besedna umetnost, II. del: Literarna teorija. Ljubljana, Mladinska knjiga.
- Virk, T. (2009):** Kosova teorija in zgodovina romana. V: Kos, J.: Svetovni roman. Ljubljana, Literatura, 625–664.